

ПРИКАЗИ

УДК/UDC 342.34

ПРИКАЗ КЊИГЕ / *BOOK REVIEW*

Миле Дмичић

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци

Горан Марковић

Перспективе партиципативне демократије,
Лијеви интернационални форум, Стокхолм 2007, стр. 255.

Идеја демократије не значи само одређен начин уређења процеса одлучивања у друштву, већ и остварење идеја слободе и једнакости на начин на који се они доминантно одређују у датом типу друштва. Под демократијом мисли се на одређени тип политичког режима, односно она се схвата као политичка демократија, као скуп институција и механизма путем којих се појединац потврђује као грађанин. Знатно рјеђе се поставља питање може ли појединац дјелотворно вршити улогу грађанина у политичкој сфери ако је не врши у економској сфери, прије свега у сфери рада, која је такође сфера специфичних односа моћи. Књига др Горана Марковића, *Перспективе партиципативне демократије*, је једна од првих, ако не и једина, која се у посљедње двије деценије систематски бави овим питањем, настојећи одговорити на суштинска и кључна питања модела партиципативне демократије.

Књига је настала као резултат ауторовог рада на магистарској тези, коју је на Правном факултету у Београду одбранио под менторством проф. др Јовице Тркуље. Рецензенти књиге су угледни стручњаци у области теорије демократије и професори Правног факултета Универзитета у Београду – проф. др Јовица Тркуља и проф. др Драгица Вујадиновић. На 255 страна, материја је подијељена у увод, четири главе и закључак. Главе носе следеће наслове: Појам и облици партиципативне демократије, Партици-

---

Миле Дмичић, *dmicic-n@hotmail.com*.

пативна демократија у развијеним грађанским економијама, Политичка партиципација, Теорија партиципативне демократије.

Аутор смјешта концепт партиципативне демократије првенствено у сферу економије, гдје она треба да допринесе демократизацији аутократских односа моћи и типа организације. У том смислу, партиципативна демократија је идентична концептима економске или индустријске демократије. Али, она их и превазилази, јер се учешће појединаца у управљању не јавља само у економској него и у политичкој сфери. Стога, партиципативна демократија истовремено је и обогаћивање и осавремењивање класичне политичке демократије. Партиципативна демократија треба да допринесе успостави интегралног демократског модела који, још увијек, на основу неједнаке расподеле моћи успоставља интегралну демократију.

Марковић ставља акценат на институције партиципативне демократије у економској сфери, у којој је она, нарочито након Другог свјетског рата, доживјела најдинамичнији развој. Ту се она јавља као право и пракса учешће радника у управљању, најчешће на нивоу предузећа. Та пракса је, у зависности од могућности стварне партиципације, имала различите економске и политичке резултате, које аутор посебно анализира. У књизи су детаљно обрађени ставови синдиката и политичких странака о партиципацији у економској сфери и описане институције партиципативне демократије у развијеним грађанским друштвима. Ставови ових организација су значајни јер су оне субјективни носиоци идеје партиципације, а разликују се не само по томе како партиципација треба да изгледа у пракси, већ и по томе да ли поједине њене облике сматрају прихватљивим са становишта остваривања интереса друштвених група које заступају. Партиципација у овим друштвима јавља се у сљедећим облицима: партиципација радника у управљању путем посебних органа, партиципација радника у раду управних и надзорних одбора, колективно преговарање, радничка контрола и партиципација радника у власништву. По ауторовом мишљењу, послодавци теже да сведу партиципацију на вршење савјетодавних функција, што и није партиципација у правом смислу већ квазипартиципација. Користећи упоредни и позитивноправни метод, аутор детаљно описује законска рјешења у појединим земљама Западне и Сјеверне Европе, стављајући акценат на оне у којима су политичка демократија и економско благостање достигли највиши ниво, како би показао домете партиципације у

најповољнијим условима које грађанско друштво може створити. Аутор упоређује концепте радничке контроле и радничке партиципације, утврђујући њихове сличности и разлике, као и разлоге због којих се раднички покрет у појединим земљама противи концепту радничке партиципације иако прихвата концепт радничке контроле.

Партиципација се јавила у оквиру већ дефинисаног економског и политичког система, па је аутор посветио пажњу анализи његових утицаја на њено уобличавање и функционисање. Политичке странке, као главни актери политичког живота у овим политичким системима, знатно су утицале на остварење концепције партиципативне демократије, нарочито схваћене као политичка демократија. То је био и погодан повод за општу оцјену улоге политичких странака, посебно политичких елита, у модерним политичким демократијама, посебно са становишта остваривања активне улоге грађана у политичким процесима. Осим тога, аутор је посветио пажњу утицају интересних група и нових друштвених покрета, чији је утицај на политичке процесе недовољно истражен, а које под одређеним условима могу допринијети проширењу круга субјеката политичког одлучивања. Ове групе и покрети су у раду схваћени као потенцијално демократске и партиципативне организације, које под одређеним условима могу гарантовати учешће грађана у процесима одлучивања, а тиме и смањивање затворености политичких институција за различите утицаје. Аутор сматра да ови облици грађанског организовања могу допринијети развоју демократије само ако заиста мобилишу шири круг грађана у разноврсним активностима, а то је могуће ако су и саме партиципативне, односно ако не почивају на унутрашњим аутократским односима моћи, него су максимално отворене, демократске и хоризонтално организоване. Нови друштвени покрети, по Марковићевом мишљењу, не смију бити копија начина организовања и дјеловања политичких странака, јер тиме већи плурализам друштвеног организовања не појачава демократски потенцијал друштва нити партиципативну демократију.

Пошто се партиципативна демократија, по ауторовом мишљењу, не може схватити само као економска, већ и као политичка демократија, у посебном поглављу је анализирана њена компонента коју аутор назива политичко-партиципативна демократија, под којом се мисли на учешће грађана у одлучивању путем институција непосредне демократије. Те институције се јављају у

оквирима представничког политичког система, којима доминирају политичке елите, па је потребно утврдити у којој мјери и под којим условима су оне спремне прихватити облике политичке партиципације. Партиципативна демократија у политичком систему првенствено се остварује кроз институте референдума, народне иницијативе, народног вета и опозива, али политичке елите врше снажан утицај на њихову практичну примјену, што умањује њихов демократски потенцијал у представничком систему. Анализа ових питања је важна и са уставноправног аспекта, будући да није мали број устава који нормирају различите облике непосредне демократије. Традиционалне демократије такође предвиђају непосредно учешће грађана у одлучивању на различите начине, тако да је, осим анализе позитивноправних рјешења, потребно испитати могућности њихове примјене у пракси, посебно због тога што облици непосредне демократије у политичкој сфери морају да иду „руку под руку“ са институцијама представничке демократије које доминирају. Правно нормирање института непосредне демократије, као облика политичке партиципације, је важно јер пружа могућност њихове примјене кад се за то створе повољни друштвени услови. Њихово уношење у устав им придаје додатни легитимитет и значај у политичком систему. Аутор је свјестан чињенице да уставноправно нормирање само по себи није довољно да би партиципативна демократија заживјела, јер се често дешава да у једном друштву нису испуњени потребни услови за редовно партиципирање грађана у одлучивању.

У последњем поглављу књиге, аутор даје исцрпан преглед основних теоријских ставова најважнијих теоретичара партиципативне демократије – Керол Гулд, Керол Пејтмен, Никоса Пуланцаса и Крафорда Мекферсона. Осим излагања њихових ставова о партиципативној демократији, коју се подударају у основним ставовима да партиципативна демократија значи комбинацију полунепосредне демократије на микро и представничке демократије на макронивоу, аутор даје и њихову критичку анализу, постављајући питање може ли оваква комбинација дати далекосежне резултате у правцу квалитативног побољшања карактеристика демократског модела, у смислу ширег круга субјеката који одлучују на основу веће једнакости. Аутор је скептичан у погледу могућности комбиновања форми представничке и партиципативне демократије, сматрајући да партиципативна демократија, с обзиром на то да је везана за грађанско друштво, не може послужити другачије

осим као допуна представничке политичке демократије. Партиципација на макронивоу не може довести до интегралне демократије у друштву, јер подјела моћи у друштву онемогућава да се демократија прошири у сфери економије у оној мјери у којој је присутна у политичком систему. Партиципативна демократија само шири хоризонте представничке демократије, али не доводи до квалитативно нових односа између оних који учествују у одлучивању.

Прихвативши се анализе друштвеног феномена који је недовољно истраживан, а у посљедњих неколико деценија и потпуно занемарен, Горан Марковић је примијенио мултиметодолошки приступ, користећи историјски, социолошки, политиколошки, упоредни и позитивноправни метод. Тиме су предмет и циљ истраживања прецизно одређени, а обимна емпиријска грађа је омогућила формулисање релевантних сазнања о теорији и пракси партиципативне демократије. Ова књига ће бити корисно и занимљиво штиво онима које интересује и који се баве теоријом демократије, посебно облицима полунепосредне и непосредне демократије, који су незаобилазни у свакој озбиљној теоријској анализи. Теорија демократије не може се ограничити само на политичку утакмицу политичких елита, него мора проучити и улогу активног грађанина као таквог, који дјелује ван устаљених облика политичког дјеловања. С обзиром на обиље емпиријске грађе, посебно анализираних законских рјешења у појединим земљама, биће занимљива и друштвено ангажованим грађанима и онима које интересују проблеми и могућности демократије. Иако је тачно да рјешења развијених грађанских друштава не могу бити потпуно примијењена у нашој стварности, она могу послужити као инспирација за оно што може да буде и као упозорење на ограничења овог демократског модела с којима треба рачунати при његовој евентуалној законској разради. Стога, ову књигу топло препоручујемо научној јавности и широј читалачкој публици.